

УДК. 378.1

В. Я. Корженко;
М. М. Опанасюк

ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ У ТЕХНІЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

Розглянуто особливості використання інноваційних технологій у викладанні української мови студентам-іноземцям, досліджено взаємодію інноваційних технологій із традиційними формами та методами викладання дисципліни.

Вступ

Сучасний етап розвитку українського суспільства характеризується виведенням освіти в Україні на рівень розвинутих країн світу. Закріплення Конституцією України статусу української мови як державної зумовлює зростання її значення у всіх сферах українського суспільства: вона є мовою державних органів влади, мовою радіо і телебачення, преси, художньої літератури, мовою науки і освіти, засобом спілкування людей у виробничій і культурній сферах. Ці функції української мови актуальні не тільки для носіїв мови, а й для іноземців, які здобувають освіту в Україні.

Методика викладання української мови як іноземної порівняно молода наука. Саме цим зумовлена зараз увага педагогів, методистів до інновацій. Проблема вдосконалення форм і методів викладання української мови як іноземної, їх постійного оновлення, пристосування до нових умов життя останнім часом не виходить з розряду актуальних для вищої освіти. Сучасна наука вже має певний досвід у розв'язанні подібних питань. Так на сьогодні вже є значна кількість праць, у яких розглядається сутність інновацій у викладанні гуманітарних дисциплін у вищій школі. Зараз перед викладачем української мови у ВНЗ постає проблема пошуку шляхів підвищення пізнавального інтересу студентів до вивчення мови, закріплення їхньої позитивної мотивації до навчання. Однією із можливостей вирішення цієї проблеми є використання інноваційних технологій у навчанні. Отже, тема нашого дослідження є актуальною. Тому *мета статті* — дослідити особливості використання інноваційних технологій у викладанні української мови студентам-іноземцям нефілологічних спеціальностей, їхню взаємодію з традиційними формами та методами викладання дисципліни. Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких завдань:

- вивчити літературу з методики викладання української мови як іноземної;
- дослідити особливості використання інноваційних технологій під час викладання української мови як іноземної студентам технічних спеціальностей.

Узагальнено-теоретичний аспект щодо поняття педагогічної технології розроблений сучасними педагогами: В. Безпалько, М. Кларіним, Б. Ліхачовим, В. Монаховим, Г. Селевко та іншими. Проблему використання інноваційних методів розглядали такі вчені, як О. Арламов, М. Бургін, В. Журавльов, В. Загвязинський, Н. Юсуфбекова та інші. Проблеми мовної підготовки студентів інженерних вузів аналізують у науковій літературі Т. Кошелева, Г. Попова, І. Соломаха, О. Суміна, Н. Ушакова, Н. Хлизова. Оpubліковано значну кількість праць з аналізу вивчення української мови як іноземної такими науковцями, як Я. Гладир, І. Жовтоніжко, Т. Сфімова, А. Кулик, Т. Лагута, О. Тростинська, Г. Тохтар, Б. Сокіл та інші. Проблеми використання інноваційних технологій під час викладання іноземних мов розглядали О. Коваленко, Є. Можар, Л. Олійник та інші.

Викладання української мови як іноземної

Українська вища школа накопичила немалий досвід викладання української мови як іноземної. Із кожним роком щораз більше застосовують новітні методи і прийоми навчання із використанням технічних засобів: аудіовізуальні методи, комп'ютеризовані програми. Мета підготовчо-

го відділення для іноземних громадян у вищому навчальному закладі — за досить обмежений час навчити іноземців використовувати стандартні мовні конструкції, відпрацювати навички спілкування у різноманітних життєвих ситуаціях, дати основи правил письма та ключ до взаєморозуміння з носіями іншої мови, підготувати до спілкування, ознайомити з традиціями та культурою країни. «Вивчення іноземної мови у ВНЗ саме по собі не може бути самоціллю. Воно повинно озброїти майбутнього фахівця широкими можливостями отримання з джерел такої інформації, яку можна було б використати в інтересах його професії» [1, 6]. Перед викладачем української мови вищих навчальних закладів постає завдання навчити іноземця користуватись українською мовою у процесі формування його загальнолюдських і фахових знань, створити такі умови вивчення української мови, щоб студенти могли активно послуговуватись нею в усіх сферах громадського життя, оскільки іноземні студенти використовують мову і як інструмент набуття професійних знань, і як засіб повсякденного спілкування. На нашу думку, застосування на практиці інноваційних методологічних підходів надають можливість викладачам мови впровадити та удосконалити нові методи роботи, підвищити ефективність навчального процесу і рівень знань студентів.

Враховуючи досвід викладання іноземної мови багатьох вітчизняних лінгвістичних шкіл, на підготовчому відділенні навчання проходить за комунікативно-спрямованою методикою, яка дозволяє осягати мову в режимі живого спілкування. В основі процесу — активна участь у діалогах та рольових іграх, читання текстів, засвоєння основних граматичних конструкцій і обов'язковим є вивчення стандартних письмових граматичних та лексичних зразків. Різновидів тут може бути безліч, але основним результатом у будь-якому разі буде володіння і розуміння мови. Щоб зробити традиційні уроки цікавими, підвищити ефективність навчального процесу і рівень знань слухачів, використовуємо на уроках викладання української мови як іноземної інноваційні методи. На відміну від звичайних уроків, метою яких є оволодіння знаннями, вміннями та навичками, такі уроки найбільш повно враховують інтереси, нахили, здібності кожного студента. На такому уроці поєднуємо досвід традиційних уроків — сприймання нового матеріалу, засвоєння, осмислення, узагальнення — але у незвичайних формах.

Термін «інновація» латинського походження й означає зміну, введення нового. У педагогіці цей термін позначає нововведення, оновлення процесу навчання. Використання вчителями-практиками інноваційних методів у педагогіці розпочалося минулого століття. Інноваційні технології містять такі підходи до викладання іноземних мов, як:

- 1) інтерактивні методи викладання;
- 2) використання технічних засобів навчання (комп'ютерних та мультимедійних, мережі Internet) для контролю знань, зберігання і використання навчальних матеріалів [2, 10].

Проблема вивчення мови як іноземної неможлива без дослідження психолого-педагогічних підходів до структури мовленнєвої діяльності, виділення її основних компонентів, розгляду їх з позицій дієвого підходу. Розглядаючи мовлення як психологічну діяльність, вживають поняття «комунікативна (мовленнєва) компетентність», яка передбачає двосторонній (багатосторонній) процес спілкування індивідуумів. Під мовленнєвою компетентністю розуміють здатність встановлювати і підтримувати необхідні контакти з іншими людьми, певну сукупність знань, умінь і навичок, які забезпечують ефективне спілкування [3, 12]. Мовленнєва компетентність формується в умовах безпосередньої взаємодії, тому є результатом досвіду спілкування між людьми, тобто психологічним актом. Цей досвід набувається не тільки у процесі безпосередньої взаємодії, а також опосередкованої, в тому числі з літератури, театру, кіно, з яких людина отримує інформацію про характер комунікативних ситуацій, особливості міжособистісної взаємодії і засоби їх вирішень. Під час вивчення української мови як іноземної мовленнєва компетентність означає не лише вміння спілкуватися рідною та українською мовами, а ще й характеризується умінням взаємодіяти з людьми у певній ситуації, навичками роботи у групі, умінням виконувати різні соціальні ролі у колективі. На підготовчому відділенні технічного університету мовленнєва компетентність характеризується цілою низкою здібностей слухачів підготовчого відділення, які виявляються у швидкості, глибині та міцності оволодіння засобами і прийомами діяльності, таким як: умінням слухати, сприймати і відтворювати інформацію; вести діалог; брати участь у дискусіях; умінням переконувати і відстоювати свою точку зору, тобто спілкуватися. Мовленнєвий підхід є домінантним у викладанні української як іноземної. Всі викладачі іноземних мов

усвідомлюють, що мови як засобу комунікації можна навчити і навчитися тільки в процесі комунікації (спілкування). Моделюючи реальні ситуації, організовуючи пізнавальну діяльність за методом проектів, викладачі підготовчого відділення забезпечують на уроці інтерактивне спілкування, що передбачає обмін думками, ідеями, почуттями між співрозмовниками, умінням критично і творчо мислити; велику увагу приділяють діалогічному і монологічному мовленню слухачів. Досягнення мовленнєвої компетентності не можливе без оволодіння певного обсягу культурної інформації без подолання мовно-психологічних бар'єрів. Тому на підготовчому відділенні викладачі української мови багато уваги приділяють формуванню країнознавчої компетентності, тобто дають знання про культуру України (історію, географію, побут тощо).

Інтерактивні методи викладання іноземних мов

У методології викладання української мови як іноземної допомагають інтерактивні методи викладання іноземних мов. Інтерактивне навчання можна визначити як взаємодію учасників процесу здобуття знань за допомогою викладача, що володіє методами спрямованими на оволодіння цими знаннями [4, 10]. Провідними ознаками та інструментами інтерактивної педагогічної взаємодії є: полілог, діалог, міжсуб'єктні відносини, свобода вибору, створення ситуації успіху, позитивність і оптимістичність оцінювання, рефлексія та інше. На уроках викладання української мови як іноземної використовуємо такі форми інтерактивних методів: «Незакінчені речення», «Мозковий штурм», «Вилучи зайве», «Обмін думками», «Інтерв'ю», «Роз'єднай слова», «Дешифрувальник», «Групування», «Алітерація імені» (особливо ефективно використовувати під час організації знайомства групи або під час вивчення теми «Зовнішність і характер людини»), «Заверши фразу», «Комплімент», «Прогноз погоди», «Асоціації», «Алфавіт» (дозволяє повторити практично всю лексику з теми), «Хвилина розмови», «Зміна співбесідника» (тренування діалогічного мовлення) та інші [5, 25]. Використання інтерактивних методів у педагогічному процесі спонукає викладача до постійної творчості, вдосконалення, зміни, професійного зростання, розвитку. Адже знайомлячись з тим або іншим інтерактивним методом, викладач визначає його педагогічні можливості, ідентифікує з особливостями студентів, приміряє до своєї індивідуальності. І ця інноваційна діяльність не залишає педагога, поки він усвідомлює, що дозволяє класифікувати інтерактивні методи навчання як дієві педагогічні інструменти, і використання їх в педагогічному процесі — необхідна умова оптимального розвитку і тих, хто вчиться, і тих, хто навчає.

У процесі використання інноваційних технологій, зазвичай, застосовують рольові ігри. Уроки вивчення української мови як іноземної не є винятком. Ігри розвивають пізнавальний інтерес, активізують розумову діяльність. Гра стимулює спостережливість, вчить робити висновки, зіставляти окремі факти. Під час гри студенти краще засвоюють матеріал, вчать застосовувати набуті знання у нових ситуаціях. Рольова гра вимагає від студентів прийняття конкретних рішень у проблемній ситуації в межах ролі. За традицією рольові ігри поділяють на мікроетюди (беруть участь до 4 студентів) та макроетюди (від 5 студентів). Рольові ігри складаються з певної кількості завдань, в яких основна мета — прийти до згоди або знайти взаємодію з партнером. У рольових іграх обов'язково формуються соціально-рольові відносини учасників. Від студентів вимагається не тільки вирішити поставлене завдання, але й правильно програти свою соціальну роль [6, 7]. Наведемо приклади ситуативно-рольових ігор, які використовуємо у навчанні: «Розмова у вагоні», «У таксі», «Ми заблукали», «Вибачте, як пройти до...», «У банку», «На пошті», «Купуємо сувеніри», «Біля театральної каси», «Музеї нашого міста», «Ходімо у кіно» та інші.

Використання технічних засобів навчання

Оволодівши програмою складання презентацій Power Point, викладач сам стає режисером свого заняття. Зручна у використанні, ця програма дозволяє педагогові створити анімаційний опорний конспект уроку, включити відео- і аудіофрагмент, зобразити в динаміці якесь явище, подію, що допоможе студентіві-іноземцю легко засвоїти новий лексичний чи граматичний матеріал. Особливо використовуємо презентації під час вивчення нової лексики з тем «Навчання», «Продукти», «Вулиця», «Місто», «Транспорт», «Магазин», «Відпочинок» та інші.

Висновки

Вивчення та застосування на практиці інноваційних методологічних підходів надають можливість викладачам української мови як іноземної впроваджувати та удосконалювати нові методи роботи, підвищувати ефективність навчального процесу та рівень знань студентів. Впровадження інноваційних методів значно поліпшує якість презентації навчального матеріалу та ефективність його засвоєння студентами, збагачує зміст освітнього процесу, підвищує мотивацію до вивчення української мови, створює умови для тіснішої співпраці викладачів і студентів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Методика викладання іноземних мов у вищій школі / за ред. Ю. О. Жлуктенка. — К., 1971. — 226 с.
2. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології / І. М. Дичківська. — К. : Академвидав, 2004. — 352 с.
3. Жуков Ю. М. Диагностика и развитие компетентности в общении / Ю. М. Жуков, Л. А. Петровская, П. В. Растяников. — М., 1990. — 104 с.
4. Кашлев С. С. Технология интерактивного обучения / С. С. Кашлев. — Минск : Беларуский верасень, 2005. — 196 с.
5. Інтерактивні технології навчання / авт.-упор. І. І. Дівакова. — Тернопіль : Мандрівець, 2009. — 180 с.
6. Арутюнов А. Р. Игровые задания на уроках русского языка : книга для преподавателя / А. Р. Арутюнов. — М. : Русский язык, 1984. — 215 с.
7. Тохтар Г. І. Проблеми навчання іноземних громадян у ВНЗ України та шляхи їх вирішення / Г. І. Тохтар, А. П. Кулик // Сучасні технології підготовки фахівців в умовах подальшого розвитку вищої освіти України : матеріали міжнар. наук-метод. конф. — Харків : ХНАДУ, 2005. — С. 314—316.

Рекомендована кафедрою мовознавства

Стаття надійшла до редакції 6.10.2010
Рекомендована до друку 19.10.10

Опанасюк Марія Миколаївна — викладач, **Корженко Василь Якович** — старший викладач.

Кафедра мовознавства, Вінницький національний технічний університет, Вінниця